

SOCIETATEA "MICA". EVOLUȚIE ȘI ACTIVITATE ECONOMICĂ (1920-1930)

Cristina Rișcuța

Societatea "Mica" Brad a reprezentat, de la înființare în 1920 și până la naționalizarea sa în 1948, una din exploatarea aurifere de frunte din România. Înființarea acesteia datează din toamna anului 1919 când Ion Gigurtu, Constantin Maltezeanu și Anton Esser și-au propus constituirea unei societăți pentru exploatarea unor cariere de mică¹ din județele Gorj și Vâlcea. În acest sens, în primăvara anului următor aceștia au cumpărat de la familia Oancea din localitatea Voineasa (jud. Vâlcea), câteva hectare de pădure și au concesionat carierele de mică și alte minereuri de pe aceeași suprafață. Terenul concesionat era limitat, la răsărit de Muntele Runculeț, de Muntele Mănăileasa Cernătenilor din Gorj la vest, de râul Lotru la nord și de Valea Mănăileasa la sud².

Contractele de vânzare-cumpărare încheiate între Ion Gigurtu, Constantin Maltezeanu și Anton Esser pe de o parte și proprietarii terenului, membrii familiei Oancea pe de altă parte, prevedeau suprafața concesionată, durata concesionării, prețul de vânzare a pădurii și a concesiunii subsolului, condițiile în care urma să se facă concesiunea, drepturile și obligațiile ce decurgeau din încheierea contractului pentru ambele părți. Astfel, suprafața care făcea obiectul contractului, respectiv Muntele Mănăileasa era concesionată pe o perioadă de 29 de ani cu posibilitatea prelungirii termenului cu încă 11 ani, iar prețul de vânzare a pădurii și a concesiunii subsolului a variat pentru fiecare dintre cei patru proprietari.

Contractul cu Aleman Oancea (proprietarul unei jumătăți din suprafața muntelui) stipula ca preț de vânzare-cumpărare suma de 3.500.000 lei din care primea în numerar 2.500.000 lei, restul de un milion reprezentând 2000 de acțiuni ale Societății "Mica" în formare, în valoare de 500 lei fiecare. Concesionarul putea rezilia contractul dacă pe durata concesiunii exploatarea subsolului nu devenea rentabilă, rezilierea urmînd să se facă printr-o simplă notificare fără vreo somație în prealabil din partea concesionarului³. Același contract stipula dreptul proprietarului Aleman Oancea de a face parte din Consiliul de Administrație al Societății "Mica" și de a-și desemna urmașul în această funcție. Societatea se obliga să asigure plata lucrătorilor, aprovizionarea acestora cu cele necesare desfășurării activității de exploatare și să remită proprietarului după constituirea legală a sa și obținerea autorizației de funcționare, o declarație a Consiliului de Administrației care ratifica respectivul contract. Pe toată durata concesiunii locuința lui Aleman Oancea devenea sediul local al Societății "Mica".

Contractele cu ceilalți membri ai familiei Oancea prevedeau aceeași durată a concesiunii și același scop al acesteia. Diferit era prețul și anumite condiții de concesionare. Astfel, Paraschiva Crețianu Oancea a primit suma de 933.334 lei pentru pădure și concesiunea subsolului; o redevență de 12% din producția brută de mică și alte minereuri sau produse ce se extrăgeau din terenul său; o sumă anuală de 3333 lei plătită anticipat de Societate reprezentînd indemnizația convențională stabilită de comun acord pentru orice degradări ce s-ar fi adus suprafeței sale prin lucrările de exploatare. De asemenea, contractul îi oferea dreptul de a folosi în mod gratuit toate instalațiile Societății pentru transportul minereurilor extase de pe suprafața sa⁴. Același conținut l-a avut contractul cu Traian Oancea și Maria Măcelariu Oancea⁵.

Contractele cu familia Oancea au fost încheiate în perioada 2-13 martie 1920 iar în 22 martie 1920 la Grefa Tribunalului Ilfov, secția I Comercială a fost înscrisă în registrul de firme sub numărul 165/1920, Societatea Anonimă Minieră „Mica” cu un capital de 21 milioane lei⁶. Actul constitutiv a fost semnat de Adalbert de Rositzky și Ernest Schmidt reprezentanții Băncii „Transilvania-Bancă pentru Comerț și Industrie”; Alexandru Apostol-reprezentantul Băncii Sindicatului Agricol Ialomița, al cărei director

¹ Mică – familie de minerale cristalizate, (silicați dubli de aluminiu și de potasiu sau de sodiu, care conțin și fier, magneziu, litiu) care clivează foarte ușor în foițe, de obicei elastice. Culoarea variază de la alb (moscovit) până la negru (biotit), după compoziție. Mica albă sunt folosite în special pentru izolări electrice, fie ca foițe, fie aglomerate în micanită. Mica măcinată în fulgi este folosită ca adaos în fluidul de foraj, pentru a-i îmbunătăți proprietățile de colmatare, cf. Dicționar politehnic, București, 1967, p. 565.

² Arhivele Statului, Deva, fond „Mica”, dos. nr. 8/1920, fila 2.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, filele 8-16.

⁵ Ibidem, filele 6-10; 20-24.

⁶ Ibidem, dos. nr. 5/1920, fila 2.

general era C. Maltezeanu; deputatul Rudolph Brandsh; Ion Gigurtu și C. Maltezeanu atât personal cât și ca reprezentanți ai Societății Române de Industrie și Comerț și Anton Esser⁷.

Societatea „Mica” a avut la înființare un capital de 21 milioane lei care putea fi mărit până la 50 milioane lei într-una sau mai multe emisiuni doar prin decizia Consiliului de Administrație, iar asupra beneficiului net trebuia să se prevaleze 10% beneficii de fondatori în favoarea Societății „Transilvania-Bancă pentru Comerț și Industrie”⁸. Tot pentru această Societate, „Mica” urma să emită 100 de titluri de fondatori care urmau să fie la purtător⁹.

Beneficiul net îl reprezenta produsul întreprinderii rezultat din scăderea tuturor cheltuielilor de administrație, exploatare și întreținere, precum și din amortizarea imobilelor, instalațiilor și uneltelor. La 19 martie 1920 a fost publicat în Monitorul Oficial statutul de funcționare al Societății „Mica”. Acesta cuprindea 9 articole care stipulau scopul, durata și activitatea Societății; modul în care se făceau exploatarea, modul de alegere a membrilor Consiliului de Administrație; modul de repartizare a beneficiului net și procedura de lichidare a Societății¹⁰.

După încheierea primului război mondial statul român a devenit proprietarul unor bogate resurse naturale: cărbune, petrol, aur și diferite alte minerale, care ofereau țării noi condiții de dezvoltare economică, în special industrială. Astfel, în perioada care a urmat Marii Uniri, factorii politici de la București au adoptat o serie de decrete care făceau posibilă revenirea în patrimoniul statului român, a bunurilor și averilor care aparținuseră foștilor inamici. Aceste decrete au constituit de fapt o primă etapă în procesul de lichidare, statul român luând măsuri concrete în acest sens abia în vara anului 1919 după încheierea Tratatelor de pace cu Germania¹¹.

Astfel, conform Decretului regal nr. 3603 din 8 decembrie 1918, un număr mare de societăți economice au fost supuse aplicării acestui decret¹². În cazul Asociației miniere „Ruda 12 Apostoli”¹³ cu sediul în Brad, evenimentele s-au petrecut puțin diferit. Pentru ca averea sa să nu fie înglobată în categoria bunurilor sechestrate, conducerea Societăților germane „Haarkortische Bergwerke und Chemische Fabriken” și „Haarkortische Schwefel” ambele cu sediul în Gotha, și proprietățile cuxelor la „Ruda 12 Apostoli”, au hotărât vinderea urgentă a cuxelor (cuxă-acțiune la o societate minieră). Ca urmare, în urma tratatelor care au avut loc în mai multe rânduri la Berlin (aprilie-mai-iunie) între Leonhard Buchruker, reprezentantul Asociației „Ruda 12 Apostoli” și Ion Gigurtu și Anton Esser, reprezentanți ai Societății „Mica”, București, la 3 iunie 1920 a fost încheiat un act provizoriu de cumpărare a minelor cu 40 milioane mărci¹⁴. Acest act era condiționat de autorizarea convenției de atestare de către statul român. Ulterior, în urma sugestiilor venite din partea Ministerului Industriei și Comerțului că prețul era exagerat, avându-se în vedere și fluctuațiile valutare, discuțiile au fost reluate și prețul de vânzare al cuxelor Societății „Ruda 12 Apostoli” a fost scăzut la 15 milioane de mărci. Borderoul de vânzare al celor 128 de cuxe a fost înregistrat la Căpitănatul Minier din Zlatna, iar taxele de timbru și de înregistrare au fost plătite la Perceptoratul Regesc din Alba Iulia. Cuxele au trecut astfel pe numele Societății „Mica” București, Inspectoratul VI Minier, Zlatna eliberând atestatul de certificare a transcrierii cuxelor pe numele Societății „Mica” București¹⁵.

Noua Societate formată sub titulatura de „Mica” Societate Anonimă Română Minieră (S.A.R.M.). Exploatarea Minelor de aur și cărbune „Ruda 12 Apostoli” și mai târziu Societatea „Mica” Exploatarea Minelor de aur și cărbune Brad, cu sediul social la București a fost organizată astfel: 1. Direcțiunea; 2. Secretariatul; 3. Corespondența; 4. Serviciul contabil; 5. Casieria; 6. Evidența lucrătorilor; 7. Serviciul Administrației Forestiere; 8. Ingineratul Hotarnic; 9. Magazinul Central, Brad; 10. Consumul Gurabarza;

⁷ Ibidem, fila 4.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, fila 4.

¹⁰ Ibidem, fila 16-25.

¹¹ Ludovic Báthory, Societățile carbonifere și sistemul economic al României (1919-1929), Cluj-Napoca, 1999, p. 62-70.

¹² Monitorul Oficial nr. 209 din 9/22 decembrie 1918.

¹³ Asociația minieră pe cuxe „Ruda 12 Apostoli” (Brad) a fost înființată în anul 1782. Ea a aparținut familiei maghiare Toldalaghi până în 1884 când a vândut proprietățile miniere ale Asociației unei firme germane. În 1920 cuxele Asociației „Ruda 12 Apostoli” au fost cumpărate de Societatea „Mica”, care le-a avut în proprietate până în anul 1948 când a fost naționalizată. Pentru amănunte a se vedea: Virgil Madgearu, Opera camuflărilor, în Independența economică, 122, 5, nr. 1, p. 5-10; Ion Rusu Abrudeanu, Aurul românesc, București, 1933; Alexandru Herlea, Contribuții la istoria economiei miniere în Munții Apuseni. Prezentarea arhivei Societății „Mica”, în Studii. Revistă de istorie, XXVI, 1, 1973, p. 101-106.

¹⁴ Arhivele Statului, Deva, fond cit., dos. nr. 10/1920, fila 72-74.

¹⁵ Ibidem.

11. Consumul Musariu; 12. Conducerea Uzinelor Gurabarza; 13. Conducerea Exploatărilor: a) Barza; b) Ruda; c) Valea Morii; d) Musariu; e) Tebea; 14. Serviciul Mașinilor; 15. Fondul de pensii (din 1931 Casa de pensii); 16. Laboratorul; 17. Funicularul Brad; 18. Administrația Clădirilor; 19. Registratura¹⁶.

După demersurile de constituire, Conducerea Societății „Mica” Brad a acționat începînd mai ales cu anul 1923, pentru validarea drepturilor miniere bazate pe cumpărarea acțiunilor de la firma germană. Suprafața pe întinderea căreia Societatea urma să exercite drepturi miniere era de 1761.3769 ha avînd ca bază 253 acte de concesiune¹⁷.

Eforturile Direcțiunii pentru recunoașterea și validarea drepturilor sale miniere au durat câțiva ani datorită multiplelor procese civile pe care Societatea le-a purtat cu diverși exploratori ale căror drepturi de explorare le-a preluat Societatea ca urmare a prevederilor legii privind lichidarea averilor foștilor inamici, dar și datorită proceselor penale derulate cu persoane ale căror bunuri miniere au intrat în posesia Societății după ce „Mica” București a cumpărat acțiunile Societății „Ruda 12 Apostoli”¹⁸.

Cu toate acestea Societatea a reușit să obțină până la sfîrșitul anilor treizeci validarea tuturor concesiunilor sale. Demersurile pentru obținerea acestor validări începeau cu o cerere înaintată Comisiei pentru validarea drepturilor miniere instituită pe lângă Tribunalul Regional din Brad. Borderoul de cumpărare a acțiunilor miniere, chitanța Perceptoratului regional privind achitarea taxelor cuvenite efectuării validării, certificatul emis de Oficiul de lichidare înființat în baza legii din 12 iunie 1923, certificatul Ministerului Industriei și Comerțului care dovedea prezența Societății „Mica” în țară în momentul promulgării Constituției din 1923, o serie de hărți și documente ale concesiunilor pentru care se cereau validările, extrase din cartea funduară, planul principal de situație la scara 1:7500 asupra întregii proprietăți și recipisa administrației Financiare privind plata sumei de 100 lei conform art. 263 din legea minelor – erau actele care trebuiau depuse odată cu cererea de validare a drepturilor miniere. Termenul limită pentru care statul acorda validarea unei concesiuni era de 50 de ani de la data promulgării Constituției¹⁹.

La 12 iunie 1923 a fost promulgată Legea pentru lichidarea bunurilor, drepturilor și intereselor supușilor foști inamici și pentru încasarea creanțelor și datoriiilor lor față de supușii români²⁰. Prin această lege a fost înființat pe lângă Ministerul de Finanțe un Oficiu de lichidare compus din șase membri și prezidat de ministrul de finanțe, care trebuia să facă un raport comparativ asupra situației fiecărui bun, drept sau interes fost inamic. Conform aceleiași legi produsul lichidării urma să fie încasat de către stat în vederea despăgubirilor supușilor români. Dacă unele bunuri, drepturi sau interese ale foștilor inamici nu puteau fi lichidate, atunci - prevedea art. 8 - acestea puteau fi înlocuite printr-o contravaloare către stat, ținîndu-se seama de situația acestora de la data de 14 august 1916²¹. Ca urmare, în februarie 1926 Oficiul de Lichidare a luat în examinare cazul Societății „Mica” București, în patrimoniul cărei au intrat la 3 iunie 1920 minele de aur din Brad. Conform legii din 12 iunie 1923 acestea trebuiau să fie evaluate și preluate de stat. Dar interesele proprietarilor și mai ales faptul că toate Consiliile de Administrație ale Societății au avut culoarea politică a vremii respective, au făcut ca situația legată de lichidarea Societății „Mica” să fie rezolvată printr-o bună înțelegere a celor două părți. De altfel, în Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 2255 din 11 august 1920 prin care „Mica” era autorizată să exercite drepturile ce decurgeau pentru ea din dobîndirea punctelor de participație ale exploatării miniere „Ruda 12 Apostoli”, se specifica dreptul statului în caz de lichidare²².

După rapoartele experților desemnați de Oficiul de Lichidare pentru examinarea situației Societății „Mica”, Oficiul a cerut Direcțiunii Societății să îndeplinească anumite condiții. Astfel, statul trebuia să primească fără nici o plată 12.500.000 lei în acțiuni ale Societății pe valoarea lor nominală; să i se asigure o participare la beneficiul net al Societății pe timp de 15 ani conform unei anumite scări de progresivitate²³. De asemenea, statul urma să aibă în permanență doi membri în Consiliul de Administrație. În afara acestor condiții statul, prin Ministerul de Finanțe și Industrie trebuia să coordoneze

¹⁶ Ibidem, dos. nr. 6/1922, fila 4.

¹⁷ Ibidem, dos. nr. 10/1920, fila 156.

¹⁸ Alexandru Herlea, op. cit., p. 112.

¹⁹ Arhivele Statului, Deva, fond cit., dos. nr. 10/1920, fila 156.

²⁰ Monitorul Oficial nr. 3037 din 13 iunie 1923.

²¹ Ibidem, art. 8.

²² Arhivele Statului, Deva, fond cit., dos. nr. 10/1920, filele 136-138.

²³ Ibidem, fila 136.

evoluția viitoare a Societății atât în exploatarea sa cât și ca urmare a drepturilor sale fixate prin aceste condiții. Dacă Societatea respecta aceste condiții, statul urma să o considere eliberată față de el în ce privea pretențiile ce decurgeau din drepturile sale privind lichidarea exploatarea miniere „Ruda 12 Apostoli”²⁴. Societatea a respectat, în general, condițiile impuse de stat, iar acesta la rândul său a fost întotdeauna indulgent atunci când era vorba de rezolvarea vreunei probleme mai mult sau mai puțin legală privind activitatea Societății „Mica”.

Societatea „Mica” a reprezentat una dintre exploatarea aurifere cele mai productive ale României interbelice. Acest fapt s-a datorat investițiilor pe care Societatea le-a făcut pentru prospectarea și descoperirea unor noi filoane aurifere atât în țară cât și în străinătate; înlocuirii și modernizării instalațiilor; investițiilor făcute în alte domenii.

În 1922–1924 planurile de acțiune ale societății „Mica” Brad prevedeau ca scop principal al activității lucrări de cercetare și deschidere de noi terenuri miniere „spre a face posibilă ridicarea producției la nivelul anilor de dinainte de război”²⁵. Pentru aceasta în 1923 de exemplu, directorul minelor de la Brad, Adolf Sieber, cerea conducerii de la București suma de 9.426.000 lei, bani cu care urmau să se facă lucrări de explorare, de reparare a bateriilor de stampare, de terminare a instalației de spălare, de instalare a unui separator magnetic, a unui birou pentru preparator, pentru completarea și modernizarea laboratorului, pentru achiziționarea diverselor aparate pentru preparare și pentru atelierul mecanic de la Gurabarza, pentru construirea în Brad a unei camere pentru depozitarea cărbunilor extrași de la mina Tebea²⁶.

În ce privește descoperirea de noi filoane, la 11 februarie 1921 a fost încheiat un contract între Societate reprezentată prin Ion Gigurtu, pe de o parte și Otto și Oskar Schwarz pe de altă parte, prin care aceștia din urmă intrau în serviciile Societății pe o durată de șase luni pentru a sonda și cerceta minele de mică ale Societății aflate în România în apropiere de Voineasa și la sud de Sibiu. Prin contract cei doi se obligau să apere interesele Societății și să nu înființeze o întreprindere analogă ce ar fi putut face concurență societății „Mica” la expirarea contractului. Pentru serviciile lor primeau de la Societate un salariu de 5000 lei și câte o locuință de serviciu. De asemenea, beneficiau de o diurnă de 120 lei și plata tuturor cheltuielilor de călătorie cu trenul sau cu vaporul²⁷.

La 24 mai 1922 un alt contract a fost semnat între aceleași persoane, dar de această dată pentru înființarea unei exploatarea de mică și alte minerale în Africa Portugheză de Est²⁸. În acest scop Societatea pune la dispoziția lui Otto și Oskar Schwarz un capital de 2000 lire cu care urmau să-și procure uneltele și echipamentele necesare începerii exploatarea. Durata contractului a fost fixată pentru o perioadă de cinci ani cu posibilitatea prelungirii cu încă trei ani dacă în primii patru ani nu intervenea nici o reziliere. Otto și Oskar Schwarz primeau ca salariu suma de 50 de lire lunar și un procent de 5% din beneficiul net obținut anual²⁹. Contractul mai prevedea modul de valorificare a produselor minerale obținute din exploatarea, modul de angajare și salarizare a personalului muncitor precum și modul de lichidare a exploatarea africane³⁰.

Prosperitatea Societății „Mica” s-a datorat și faptului că pe lângă dobândirea de noi exploatarea miniere, aceasta a făcut investiții și în alte domenii economice (chimie, petrol, industrie grea, etc.)³¹.

De asemenea, evoluția ascendentă a producției extractive a Societății s-a datorat și modernizării utilajelor și echipamentelor utilizate în exploatarea minereului. Începând cu anul 1921, Conducerea Societății a cumpărat astfel de utilaje de la renumite firme occidentale. De exemplu, a achiziționat mașini cu aburi de la firma „Humboldt Deutzmotoren A.G.” din Köln³², unelte de la „Union Elektrisitaets A.G.” din Budapesta³³, instalații pentru amalgamare de la „Overstrom Concentrator” din Huntington, de la „Heberlein and Co., Metalurgical, Chemical and Mechanical Engineers and Contractors”, din Londra, de la „Seen

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem, dos. nr. 13/1922, fila 80.

²⁶ Ibidem, fila 90.

²⁷ Ibidem, dos. nr. 10/1920, fila 62.

²⁸ Ibidem, filele 1-2.

²⁹ Ibidem, filele 3-5.

³⁰ Ibidem, filele 6-7.

³¹ Ibidem, dos. nr. 19/1937; dos. nr. 28/1938.

³² Ibidem, dos. nr. 11/1921, fila 71.

³³ Ibidem, dos. nr. 8/1921, fila 377.

Concentrator Company" din San Francisco; multe alte echipamente de la firme precum „Orenstein and Koppel" din Berlin, „F. Burgmann Maschinenfabriks Ges." din Bremen, de la „Saechsische Oberhnettenant" din Freiberg, de la firma „Breitfeld Danek and Co." din Praga³⁴. De asemenea, Conducerea Societății a făcut investiții pentru a înlocui vechile instalații din secțiile de preparare a Uzinei de stampare și a secției de flotație din Gurabarza. Aceste instalații erau foarte importante în procesul de extracție a aurului din minereuri.

Procesul de extracție și prelucrare a aurului începea la Uzina de stampare din Gurabarza. Aici minereul era adus cu funicularul și încărcat în silozuri de lemn (100 t fiecare) care la rândul lor alimentau câte o baterie de stampare (erau în total 13 baterii). Din silozuri minereul era introdus împreună cu un jet continuu de apă și o anumită cantitate de mercur, care varia în funcție de conținutul de aur al minereului, în puietele bateriilor. În aceste puiete minereul era pisat la o finețe de 30 de mașe³⁵ cu ajutorul unor ciocane, obținându-se în această fază așa numitul amalgam. Mai mult de jumătate din cantitatea acestuia era reținut de două plăci de cupru aflate în interiorul puietelor. Restul amalgamului era transportat împreună cu turbureala peste alte două plăci mari de cupru înclinate aflate în exteriorul puietelor. Amalgamul adunat atât pe plăcile interioare cât și pe cele exterioare era amestecat la anumite intervale de timp după care era distilat, obținându-se astfel aurul brut, care era topit în lingouri³⁶. Turbureala rămasă de la amalgam era transportată prin jgheaburi la aparatele numite „spitzkasten" în care se producea clasarea materialului rămas pe mesele de concentrare. Această operațiune era urmată de sortarea materialului solid care avea ca scop separarea sulfidelor, în special a piritei (sulfură de fier naturală, de culoare galbenă, cristalizată în sistem cubic, folosită mai ales ca materie primă la fabricarea acidului sulfuric) din sortare rezultând un concentrat care conținea aproximativ 10 gr/t aur și 43 % sulfide. Concentratul era transportat apoi la instalația de cianurare. Acolo concentratul era spălat în rezervoare cu apă și apoi cu lapte de var pentru obținerea alcalinității protective necesară cianurării propriu-zise. După spălare, pirita era tratată cu o leșie de 0,04-0,05% Na și 0,06-0,08% CaO (alcalinitate protectivă) care circula prin fiecare rezervor (șarjă) timp de 120-130 ore. În timpul cianurării un compresor de tipul „Mamuth", introducea în rezervoare aer comprimat pentru o mai bună amestecare a piritei cu leșia. În urma procesului de cianurare se extrăgea 40-45% din conținutul de aur al unei tone de minereu și 30% din conținutul de argint al piritei³⁷.

Un alt proces tehnic de extracție a aurului din minereu era cel numit flotație. În acest caz minereul după ce era zdrobit printr-un sistem de concasoare, se introducea într-o moară cu bile unde minereul era pisat până la o finețe de 100-120 de mașe. După măcinare minerul era împins în bazinul pentru turbureală, iar de aici într-un „butoi de compensare" unde era amestecat foarte bine cu ajutorul unei axe verticale prevăzută cu elice. Din „butoiul de compensare" turbureala intra în mașina de flotație (de tipul „Minerals Separation") în care prin acțiunea aerului comprimat și a reactivilor de separare, rezultau trei feluri de produse: concentratul, produsul mixt și produsul steril.

Concentratele erau împinse printr-un jgheab într-un butoi de îngroșare (de tip „Dorr") pentru a ajunge la un filtru-tambur de uscare, după care concentratele erau încărcate în saci și expediate la o uzină metalurgică pentru extragerea aurului, argintului și cuprului (de obicei erau trimise la Uzinele de la Firiza de Jos, Baia Mare, sau în străinătate atunci când cantitățile depășeau capacitățile tehnologice ale uzinei baimărene)³⁸.

Produsul mixt era trimis din nou la moara cu bile pentru a fi mărunțit mai fin, iar produsul steril din care se separa cu ajutorul unei pâlnii și ultimul rest de concentrate, era expedit de asemenea înapoi la moara cu bile³⁹. Prin acest procedeu se extrăgea aproximativ 89% aur/t minereu și 90-92% argint/t minereu.

Comparativ, capacitatea de prelucrare a minereului în instalațiile de stampare, cianurare și de flotație era diferită: stampare: 350-400 t/24 h; flotație: 50-57 t/24 h; cianurare: 300-400 t/lună. De asemenea randamentul celor trei instalații de prelucrare varia mult: prim stampare se extrăgea un procent de 72% aur/t minereu; 12% argint/t minereu; prin flotație se obținea 88-89% aur/t minereu și 90-92%

³⁴ Ibidem.

³⁵ Mașă-unitate de măsură, cf. Dicționar tehnic german-român. București, 1966, p. 886 și Dicționar german-român, București, 1966, p. 644.

³⁶ Arhivele Statului, Deva, fond cit., dos. nr. 11/1921, fila 11.

³⁷ Ibidem fila 13.

³⁸ Gh. Robescu, Aspecte privind dezvoltarea mineritului și a metalurgiei neferoase în nordul Transilvaniei 1919-1940. Activitatea capitalului particular, în AMP, 1980, nr. 4, p. 593-604.

³⁹ Arhivele Statului, Deva, fond cit., dos. nr. 11/1921, fila 15.

argint/t minereu, iar prin cianurare 40-45% aur/t pirită sau 3% aur/t minereu brut și 30% argint/t pirită sau 5,75% argint/t minereu brut⁴⁰. În ce privește cheltuielile de prelucrare a unei tone de minereu, sumele necesare erau: 127,50 lei la instalația de stampare, 669 lei la flotație și 249,60 lei la cianurare⁴¹. Se observă deci că instalația de flotație era mai costisitoare dar avea cel mai bun randament.

O chestiune dificilă cu care se confrunta Conducerea Societății era aceea a pierderii unei cantități destul de mari de aur prin rămășițele rezultate din procesul de cianurare a minereului la Uzina din Gurabarza. Într-un raport semnat de câțiva ingineri ai Societății către Conducere se făcea o analiză comparativă a eficienței utilizării în procesul de extracție a aurului, a celor trei instalații. „Totdeauna – scria în raport – s-au dat la flotație rezultate mai bune” și de aceea semnatarii raportului recomandau o instalație de flotație de o capacitate de 50 t/24h și achiziționarea unui decantor „Counter Corrent” cu îngroșător „Dorr” folosit la filtrarea nămolurilor coloidale și a 12 mese de concentrare „Overstrom” folosite la sortarea materialului solid din minereu⁴². În concluzie, devenea explicabil interesul Direcțiunii Societății de a reuși cu instalații moderne și performante Uzina de prelucrare de la Gurabarza.

În anii 1923-1927, Societatea „Mica” a colaborat cu mai multe firme străine în vederea achiziționării de noi instalații precum „Humboldt”, „Krupp”, „Burgmann Maschinenfabriks-Ges.”, „Grusonwerk”, din Germania, „Minerals Separation” din Anglia, etc. În perioada 1926-1927, firma engleză „Minerals Separation” a făcut Societății „Mica” mai multe oferte de aparatură pentru secția de flotație. Pentru a convinge Conducerea Societății de eficiența instalațiilor respective, firma engleză i-a cerut să-i trimită probe de minereu din exploatarea sa aurifera pe care le-a supus încercărilor de flotație cu instalațiile proprii. În luna mai Societatea a expediat la Londra o cantitate de 30 t minereu de la mina Brădișor. În urma experimentului s-a obținut un procent de 87% aur/t minereu. În răspunsul trimis Societății „Mica” firma engleză declara că „extracția aurului prin flotație cu aparatele noastre va fi mai bună” și recomanda Societății cumpărarea instalațiilor englezești.⁴³

Societatea „Mica” cumpăra din Occident nu numai utilaje ci și materialele specifice mineritului, cum ar fi explozibilul și fitilul comandate la firmele „Dynamit Nobel” și „Gebr. Mracek” din Cehia, „Wiener Neustadt” din Austria⁴⁴. După primul război mondial toată industria extractivă românească a suferit transformări importante din punct de vedere tehnic și tehnologic care au dus la reale salturi calitative. Pe lângă înlocuirea vechilor instalații de exploatare și prelucrare a aurului care nu mai erau rentabile, au fost introduse utilaje și unelte acționate electric și pneumatic. Astfel, începând cu 1923 Societatea a demarat pregătiri în vederea organizării exploatarea cu ajutorul mașinilor de perforat; a fost construită o nouă spălătorie de sulfide care ajuta la sporirea producției de șlicuri⁴⁵ (~300 t/lună); a fost instalată o macara la magazia din stația C.F.R. din Brad⁴⁶. De asemenea au fost create condiții pentru realizarea aerajului în mine cu ajutorul pompelor electrice; a fost mărită linia ferată la exploatarea minieră și au fost introduse locomotive cu motoare electrice.

Pe baza buletinelor statistice prezentate Ministerului Industriei de către Conducerea Societății de la Brad în perioada 1921-1935 am constatat că pentru desfășurarea activității în toate minele sale se aflau în dotare 4 cazane cu aburi cu o suprafață de ardere de 1040 m²; 125 motoare electrice cu o putere de 1296 HP; 3 mașini cu aburi fixe cu piston care aveau o putere de 1500 HC; o turbină cu o putere de 1450 HP; în 1931 au fost instalate 6 generatoare iar în 1933, 9 generatoare din care jumătate produceau curent alternativ de 3200 V, iar cealaltă jumătate producea curent continuu de 500 V; 16 compresori de aer care produceau aer comprimat la 7 atm.; 6500 m (și din 1922 – 9000 m) linie ferată îngustă cu ecartament de 760 mm pe care se tractau 18 vagonete de lemn; o linie aeriană pentru funicular, cu o lungime de 1200 m, cu ajutorul căreia se transportau peste 10.000 t minereu la uzinele de prelucrare din Gurabarza. Combustibilul folosit la cazane era achiziționat de la firma „Babkor Wilkoks” (Anglia); pentru mașinile cu aburi fixe combustibilul provenea de la firma „Hartman” (Germania), iar pentru turbinele cu aburi de la „Brown Boveri” (Anglia)⁴⁷.

⁴⁰ Ibidem, fila 25.

⁴¹ Ibidem, fila 25.

⁴² Ibidem, fila 130.

⁴³ Ibidem, fila 84.

⁴⁴ Ibidem, dos. nr. 8/1921, fila 94, 377.

⁴⁵ Șlic - (germ. Sohlick) nămol, măt lipicios, cf. Dicționar german-român, București, 1966, p. 839.

⁴⁶ Arhivele Statului, Deva, fond. cit., dos. nr. 13/1922, filele 80-87.

⁴⁷ Buletin statistic 1921-1935.

Pe lângă toate aceste utilaje și echipamente tehnice necesare activității de producție, mai existau ateliere, la Gurabarza, pentru diferite operațiuni specifice prelucrării aurului; de asemenea, Societatea mai avea în proprietate câteva terenuri cu pădure cu care-și asigura într-o anumită proporție lemnul necesar pentru lucrările din mină. Acestor dotări trebuie să le adăugăm forța de muncă, care provenea în general din zonă⁴⁸. În 1921, la Societate lucrau 2160 de persoane din care 2130 erau încadrați la personal tehnic și lucrători, iar restul îl reprezenta personalul administrativ.

În prima categorie intrau ingineri de exploatare, șefi de echipă, maiștri mineri, topografi, maiștri de ateliere, muncitori calificați: mecanici, strungari, tâmplari, cazangii și muncitori necalificați: salahori, vagonetari, odăiași, vizitii, grăjdari, lucrători la funicular, lucrători cu ziua etc. Personalul administrativ era reprezentat de economiști, contabili, șefi de birouri și de secții, impiegați. În fruntea Societății, la București, se afla directorul general, funcție ocupată la început de Anton Esser și apoi de Ion Gigurtu, iar Exploatarea de aur, argint și cărbune de la Brad a fost condusă la rândul ei de un director general și unul adjunct. Aceste funcții au fost îndeplinite de inginerul Adolf Sieber—directorul general, (cel care îndeplinise această funcție și la Societatea „Ruda 12 Apostoli” până în iunie 1920) și Valer Ambruș, directorul adjunct.

Salarizarea personalului a fost problema care a stat cel mai mult în centrul relațiilor dintre muncitori și Conducerea Societății. Indicele scăzut al salariilor, durata zilei de muncă, nesiguranța primirii pensiilor, lipsa alimentelor de bază sau prețul mare al acestora, concedierile și o serie de alte nemulțumiri sociale ale minerilor au dus la frecvente conflicte de muncă între Conducerea Societății și angajații săi. Rezolvarea acestor neînțelegeri s-a făcut prin contractul colectiv de muncă care era de fapt un produs al legislației muncii adoptată după încheierea primului război mondial (Decretul-Lege nr. XII al Consiliului Dirigent privitor la reglementarea timpului de muncă în industrie și comerț – 21 mai 1919 ; Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă – 5 septembrie 1920; Legea asupra sindicatelor profesionale – 26 mai 1921; Legea pentru reglementarea repausului duminical și a sărbătorilor legale – 18 iunie 1925; Legea pentru ocrotirea muncii minorilor și femeilor și asupra duratei muncii lor – 13 aprilie 1929). La rândul ei această legislație reprezenta rezultatul unor eforturi mai timpurii ale muncitorilor și patronatului de a clarifica și instituționaliza, într-o anumită măsură, raporturile dintre cele două părți. Astfel, Legea minieră austriacă din 1854 de exemplu, cuprindea prevederi referitoare la raporturile de muncă, la obligativitatea tuturor exploataților miniere de a avea un regulament de serviciu⁴⁹. De asemenea legea austriacă a instituit Casele frățești (Bruderlade) care au avut rolul de a sigura asistență socială muncitorilor și familiilor lor. Aceste Case frățești au fost desființate la 1 octombrie 1919 printr-un Decret al Consiliului Dirigent, atribuțiile lor fiind preluate de Casele Cercuale înființate în 1907⁵⁰. În 1927, Conducerea Societății „Mica” a reînnoit vechiul Regulament de serviciu, de fabrică și de exploatare din 1902, aprobat de Subinspectoratul Minier Abrud. Regulamentul cuprindea 5 capitole și trebuia respectat de toți angajații Societății⁵¹.

O altă instituție muncitorească înființată la începutul secolul XX și care a funcționat și la „Mica” a fost aceea a „bărbaților de încredere”. Aceștia erau aleși dintre mineri, cu recunoașterea Conducerii Societății, și aveau ca îndatoriri: înaintarea către conducătorii de uzine sau Direcțiunii în cazul în care

⁴⁸ Au fost angajați la Societate și muncitori veniți din fostul Regat, dar numărul acestora a fost mai redus, de pildă, în comparație cu numărul minerilor veniți din altă parte, angajați în Valea Jiului.

⁴⁹ Ludovic Vaida, Cu privire la pătrunderea capitalului austriac în industria minieră și metalurgică a Transilvaniei între 1848-1867, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, seria Historia, 2, 1965, p. 63-77.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Arhivele Statului, Deva, fond cit., dos. nr. 2/1924, filele 1-10.

situațiile nu se rezolvau la nivelul șefilor de uzine a diferitelor plângeri, cereri sau nemulțumiri ale minerilor; participarea la fixarea gedingurilor⁵² și la controlul minerilor la ieșirea lor din mină; de asemenea, aveau dreptul să viziteze exploatarea o dată pe lună împreună cu președintele sau vicepreședintele Sindicatului muncitoresc⁵³.

După trecerea minelor Societății „Ruda 12 Apostoli” în proprietatea Societății „Mica” București, în vara anului 1920 au avut loc o serie de concedieri, pe care Ion Gigurtu le motiva în înștiințarea trimisă Direcțiunii la Brad la sfârșitul lunii iunie 1920, prin ineficiența minelor Ruda, Barza și Valea Morii a căror producție era foarte slabă aducând pagube financiare Societății, urmînd a fi închise și muncitorii concediați⁵⁴. Pe lângă aceasta lipsa alimentelor, condițiile grele de muncă, lipsa măsurilor de igienă și protecția muncii au făcut ca în 23 octombrie 1920 minerii Societății „Mica” să declare încetare completă a activității la toate minele⁵⁵. Situația nu a fost rezolvată, iar starea de nemulțumire a minerilor a continuat până la începutul anului următor. În cele din urmă Direcțiunea a acceptat să încheie cu reprezentanții minerilor contractul colectiv de muncă. Alcătuit din 8 capitole, contractul prevedea, în primul rând, timpul de lucru ca fiind de 8 ore/zi, de 48 ore/săptămână și de mai multe ore pe zi în cazuri de urgență; dacă muncitorul refuza efectuarea lucrului peste 8 ore/zi, Societatea își rezerva dreptul, prin acest contract, de a-l concedia. Muncitorii primeau dreptul de a-și alege „bărbați de încredere” care să-i reprezinte în fața Direcțiunii. De notat că cele mai importante cerințe ale minerilor nu au fost rezolvate în mod favorabil. Conducerea Societății reducea salariile cu 23%, nu desființa „barbariile” și refuza să asigure minerilor produse la prețuri ieftine în magazinele sale. Valabilitatea contractului era stabilită pe o perioadă de trei luni, iar termenul pentru o eventuală reziliere a acestuia era de 14 zile.

Nemulțumirea muncitorilor a continuat și la 11 aprilie 1921 au înaintat Conducerei Societății un memoriu cuprinzînd 11 puncte în care cereau: mărirea salariilor, plata pensiilor, alimente cu prețuri mici livrate prin magazinele Societății, sau dacă aceasta nu se preocupa de aprovizionare să plătească muncitorilor o sumă de bani proporțională cu salariul pe care-l primeau, cu care puteau să-și procure cele necesare din alte locuri; introducerea muncii în acord, încetarea „barbariilor” precum controlul minerilor prin dezbrăcare și oprirea la troc⁵⁶, reprimirea la Societate a muncitorilor întorși din armată, asigurarea unor condiții mai bune de lucru, și altele. Pentru că cererile minerilor se loveau încă o dată de refuzul patronatului de a le satisface în totalitate, atât reprezentanții minerilor cât și ai Societății au hotărât aplanarea diferendului în fața Comisiei de arbitraj, conform Legii pentru reglementarea conflictelor colective de muncă din 4 septembrie 1920. Din Comisie urmau să facă parte directorul minelor „Ruda 12 apostoli”- Adolf Sieber, juristul Societății – Iuliu Papp și Ioan Winklenher, membru supleant – directorul minelor de cărbuni, Petroșani, iar din partea muncitorilor Petru Duncă, Nicolae Bogdan și Gherasim Faur. Președinte al Comisiei a fost numit ministrul dr. Petru Groza.

La 12 iunie 1921 au avut loc lucrările Comisiei de arbitraj. Problemele dezbătute au fost: salarizarea, controlul minerilor la ieșirea din mină, reprimirea muncitorilor concediați și a celor care terminaseră serviciul militar, prestarea de către mineri a trei „șuturi domnești” pe lună în acord a căror plată urma să se facă în funcție de viitoarele salarii⁵⁷.

În privința salariilor, reprezentanții Societății au propus două variante de salarizare: a) fixarea acestora pe o perioadă de șase luni începînd de la 1 iulie, în primele trei luni menținîndu-se vechile salarii iar pentru următoarele trei fiind reduse cu 10%, b) fixarea salariilor pe șase luni cu o reducere de 20%⁵⁸. Nici una din aceste variante nu a fost acceptată de muncitori, nici controlul prin reținerea la troc. În privința reprimirii celor concediați și a demobilizaților, reprezentanții Societății condiționau reîncadrarea lor de reducerea salariilor cu 20%, cu care bineînțeles reprezentanții minerilor nu au fost de acord. Deci, dezbaterile Comisiei de arbitraj s-au încheiat fără a se fi ajuns la un rezultat pozitiv. Ca urmare, în 25 iunie 1921 s-a întrunit o nouă Comisie de arbitraj care a dezbătut patru probleme: salariile, reprimirea celor concediați și a demobilizaților, controlul minerilor la ieșirea din mină, efectuarea a trei „șuturi domnești” pe

⁵² Geding – tocmeală (referitor la preț, la condiții); contract, învoială; muncă în acord, cf. Dicționar german-român, București, 1966, p. 387.

⁵³ Arhivele Statului, Deva, fond cit., dos. nr. 1/1920, fila 39.

⁵⁴ Ibidem, dos. nr. 8/1921, fila 222-224.

⁵⁵ Ibidem, fila 30.

⁵⁶ Oprirea la troc era un atentat la intimitatea minerilor, în sensul că aceștia erau siliți să rămână câteva ore după terminarea șutului într-o încăpere pentru a elimina materiile fecale, care erau apoi controlate pentru a se verifica dacă mineri au înghițit sau au introdus în anus bucăți de aur.

⁵⁷ Arhivele Statului, Deva, fond cit., dos. nr. 1/1920, fila 29.

⁵⁸ Ibidem.

lună⁵⁹. Conform hotărârii Comisiei de arbitraj salariile rămăneau la nivelul stabilit de vechiul contract; muncitorii concediați în octombrie 1920 precum și cei demobilizați erau reprimiți de Societate în mod eșalonat timp de două luni; controlul urma să se facă prin percheziție corporală a muncitorilor în încăperi încălzite, la control asistând și un muncitor și un „bărbat de încredere”; reținerea la troc era înlocuită cu o supraveghere mai strictă în timpul lucrului; în fine Societatea accepta efectuarea de către muncitori a celor trei „șuturi domnești” plătite cu salariul obișnuit. Această hotărâre era valabilă de la 1 iulie până la 30 septembrie 1921⁶⁰. În toamna și iarna anului 1923 situația materială a minerilor a început să se înrăutățească. Din nou au fost puse în discuție salariile, timpul de lucru, concedierile și aprovizionarea cu alimente și produse industriale. În luna mai 1924 muncitorii au înaintat Direcțiunii un memoriu cuprinzând șapte capitole, în care cereau îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă. Pozițiile diferite ale celor două părți au impus din nou desfășurarea unor lungi tratative pentru încheierea contractului colectiv.

În acest memoriu muncitorii cereau mărirea salariilor, plata orelor suplimentare cu un adaos de 50% în zilele de lucru, cu 15% în zilele de duminică și sărbători și 25% în primele două zile ale Paștilor, Rusaliilor și Crăciunului⁶¹. Orelor suplimentare erau deci o sursă bună de venituri și minerii cereau în memoriu chemarea tuturor prin rotație la lucru peste programul obișnuit. În același timp Societatea trebuia să respecte toate sărbătorile confesionale, neobligându-i pe mineri să lucreze în aceste zile. La lucrul în mină minerii cereau angajarea tinerilor numai dacă aveau 16 ani, iar la suprafață tineri peste 14 ani. De asemenea, toți tinerii trebuiau să fie reangajați după satisfacerea serviciului militar.

Printre drepturile pe care minerii le revendicau era și acela al concediului plătit, al motivării absențelor de la lucru pentru o perioadă de trei zile fără pierderea drepturilor câștigate. În privința aprovizionării cu alimente minerii impuneau asumarea de către Societate a obligației aprovizionării magazinelor sale cu făină, slănină, brânză, fasole, unsoare, zahăr, cu preț de cost, memoriul specificând și cantitățile pe care minerii puteau să le cumpere la acest preț: 16 kg făină/miner și 12 kg făină/familie; 1 kg unsoare/miner și 1,5 kg unsoare/familie; 1,5 kg slănină/miner și 1,5 kg slănină/familie; 1,5 kg zahăr/miner și 1 kg zahăr pentru fiecare membru al familiei lui familie; 1 kg brânză pentru fiecare miner și tot atât pentru fiecare membru al familiei sale, aceeași cantitate și pentru fasole. În cazul în care Societatea nu putea procura acesta alimente atunci minerii cereau contravaloarea în bani a alimentelor⁶².

Reprezentanții Societății nu au acceptat toate cererile minerilor, mai ales cele legate de salarizare și alimente, încheierea contractului colectiv de muncă fiind mereu amânată până în august 1924 când cele două părți au ajuns la o înțelegere. Dar după o lună de zile conducerea Societății a anulat contractul motivând că minerii au ținut o sărbătoare religioasă neprevăzută în contract⁶³. Deși au avut loc tratative între reprezentanții muncitorilor și Direcțiune sub conducerea Inspectorului muncii de la Arad, Petre Popescu nu s-a ajuns la nici un rezultat⁶⁴. În aceste condiții, minerii amenințați cu reducerea cu 30% a salariilor, anularea plății orelor suplimentare, scumpirea alimentelor, închiderea a două mine și concedierea a 400 de muncitori, au declanșat grevă în 15 și 21 decembrie 1924⁶⁵. Timp de o lună de zile Direcțiunea a încercat impunerea propriilor condiții în tratativele cu reprezentanții muncitorilor. Dar la 12 ianuarie 1925 conducerea Societății a fost nevoită să accepte condițiile muncitorilor, încheindu-se astfel un nou contract de muncă valabil pe șase luni. După expirarea termenului contractul a fost reînnoit. În perioada următoare până în 1940 contractele de muncă la Societatea „Mica” au fost în general reînnoite sau prelungite, doar uneori fiind ușor modificate. Contractul colectiv de muncă a devenit după 1924 mai clar și mai coerent, reprezentând un cadru juridic care a creat o relație de compromis, în ultimă instanță, între patronat și muncitori și care a dus, fără îndoială, la progres și dezvoltare economico-socială în zonă.

Salarizarea și asigurările sociale (pensie, sănătate, accidente, concedii de odihnă, și medicale) au fost două probleme reglementate de contractul colectiv de muncă.

Muncitorii obțineau periodic creșteri salariale în funcție de mărirea prețurilor pieței iar în ce privește asigurările sociale, au existat instituții care se preocupau de problemele sociale ale muncitorilor.

⁵⁹ Ibidem, filele 32-35.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem, dos. nr. 11/1924, fila 28.

⁶² Ibidem.

⁶³ Minerul, nr. 3/1924.

⁶⁴ Arhivele Statului, Deva, fond cit., dos. nr. 7/1920, fila 66; Adela Herban, Aspecte din lupta minerilor de la Societatea „Mica” Brad în anii 1924-1925, în Sargetia, 1982-1991, XVI-XVII, p. 463-468.

⁶⁵ Minerul, nr. 12/1924; Adela Herban, op. cit., p. 465.

Una dintre acestea a fost Fondul de pensii a funcționarilor Societății „Ruda 12 Apostoli” înființat în 1919 și care în 1931 a devenit Casa de pensii a Societății „Mica”⁶⁶. Importanța Fondului a fost una considerabilă în sensul că acesta a asigurat, conform Statutului, o continuitate a plății pensiilor membrilor Societății precum și a diverselor ajutoare pentru văduve și orfani.

Până la 1 decembrie 1918 unii angajați ai Societății „Ruda 12 apostoli” fuseseră asigurați din punct de vedere social la Budapesta. Începînd cu 1919 aceștia au intrat în evidențele Fondului de pensii de la Brad și a Casei Cercuale pentru asigurările sociale, Deva. Statutul de funcționare a Fondului a intrat în vigoare la 1 aprilie 1919 avînd 11 capitole și 37 articole. Conform primelor articole acesta își avea sediul la Brad iar averea sa reprezenta suma de 1.000.000 lei⁶⁷. Veniturile Fondului proveneau din cotizația lunară de cel puțin 10.000 lei pe care o plătea Societatea; din donații și ajutoare de educație pe care putea să le plaseze în imobile, aur, în bănci și împrumuturi pentru asigurare, împrumuturi ipotecare neasigurate. Erau membri ai Fondului toți lucrătorii Societății angajați cu contract definitiv și care aveau vârsta minimă de 18 ani. Conducerea Fondului era asigurată de un comitet alcătuit din 11 membri: președintele – directorul Societății, cinci membri activi aleși de Adunarea generală pe timp de trei ani și cinci membri numiți de directorul Societății tot pe timp de trei ani. Comitetul administra Fondul, fără remunerație, organiza adunările generale în cadrul cărora prezenta bilanțul anual al Fondului și avea dreptul de a modifica Statutul Fondului și reprezenta Fondul ca persoană juridică în relațiile cu alte instituții.

Capitolul al IV-lea prevedea repartizarea pe grupe a membrilor: grupele întâi îi aparțineau, cu o pensie de 3000 lei/an: șefminerii din mine și șteampuri, mașiniștii și conducătorii de locomotive, monteurii, ajutorii inginerilor hotarnici, magazionerii, controlorii magazinelor de alimente, brigadierii silvici, probatorii. La a doua grupă intrau, cu o pensie de 4000 lei/an: șefminerii de revir, primșefminerii, primmașiniștii, șefii de ateliere, primbrigadierii silvici, administratorii de consum, manipulanții de lemne, funcționarii de la magazia centrală de materiale. În grupa a treia intrau, cu o pensie de 5000 lei/an: inginerii de exploatare, chimiștii, conducătorii de exploatare, asistenții, controlorul Casei frățești.

La ultima grupă intrau cu o pensie de 6000 lei/an: directorii, șefii de exploatare, inspectorii, inginerii hotarnici, primforestierii, procurorii, inspectorii de materiale, medicul șef și administratorul Casei frățești. Celelalte capitole prevedeau modul de acordare și de retragere a pensiilor, modalitatea de acordare a ajutoarelor bănești în scopuri educative copiilor membrilor Fondului și de ajutorare a văduvelor⁶⁸.

La 1 ianuarie 1931 a intrat în vigoare un nou Statut al Fondului de pensii, de această dată avînd 12 capitole și 57 articole. Conform primului articol Fondul de pensii a devenit Casa de pensii a funcționarilor Societății „Mica”, scopul acesteia fiind în continuare acela de a asigura pensiile membrilor și urmașilor lor. Cum era și firesc, noul Statut aducea unele modificări și adăugiri celui vechi. De exemplu, vârsta la care devenea posibilă angajarea și înscrierea unei persoane la Societate și la Casa de pensii se ridica de la 18 ani la 21 ani nedepășind-o pe cea de 40 de ani pentru bărbați și 35 de ani pentru femei. Cuantumul pensiilor nu mai era fix pentru fiecare grupă de pensie, ci se calcula în funcție de vechime și de ultima majorare salarială⁶⁹.

Casa de pensii era condusă tot de un comitet alcătuit din 8 membri: președintele – vicepreședintele Consiliului de Administrație al Societății; vicepreședintele – directorul general al Societății; trei membri desemnați de Conducerea Societății și trei membri aleși de Casa de pensii pe o perioadă de trei ani. În ce privește dizolvarea Casei de pensii, spre deosebire de vechiul Statut care prevedea că Fondul de pensii nu se putea dizolva nici după sistarea totală a activității Societății „Ruda 12 Apostoli”, prin Statutul din 1931 Casa de pensii se dizolva dacă Societatea era lichidată, urmînd ca pensiile să fie preluate de altă societate de asigurări sociale. Noul Statut mai prevedea o serie de articole în plus față de cel din 1919 referitoare la drepturile și obligațiile membrilor și urmașilor acestora față de Societate și Casa de pensii; administrarea acesteia, acordarea ajutoarelor de educație copiilor membrilor și timpul util pentru calcularea pensiilor.

O altă realizare importantă pe plan social a fost „Consumul” care oferea tuturor angajaților Societății posibilitatea de a-și procura alimente și produse industriale la prețuri mai mici decât cele ale

⁶⁶ Arhivele Statului, Deva, fond cit., dos. nr. 14/1923, filele 81-97; 132-147.

⁶⁷ Ibidem, fila 132.

⁶⁸ Ibidem, fila 134.

⁶⁹ Ibidem, fila 86.

pieței sau la preț de cost. Au fost înființate, pentru aceasta, un magazin central la Brad, care le aproviziona pe cele de la Gurabarza și Musariu. Produsele agricole erau cumpărate din Oltenia și Banat, iar cele industriale de la diferite fabrici din țară. Aceste magazine au fost menținute prin contractele colective de muncă în toată perioada interbelică, muncitorii avînd dreptul de a controla distribuirea produselor pentru evitarea abuzurilor, în condițiile în care cantitățile pe care un muncitor le putea cumpăra erau limitate⁷⁰. În general, observăm că Societatea s-a preocupat să ofere muncitorilor săi o anumită protecție socială prin acordarea unor facilități cerute, de altfel, de aceștia prin contractele colective de muncă.

LA SOCIÉTÉ "MICA" – ÉVOLUTION ET ACTIVITÉ ÉCONOMIQUE ENTRE 1920 ET 1924

Résumé

La Société "Mica" a représenté depuis sa fondation, en 1920 et jusqu'à sa nationalisation en 1948, l'une des plus importantes exploitations de Roumanie.

À 19 mars 1920, a été publié le statut du fonctionnement de la Société "Mica". Ce statut contenait neuf articles qui stipulaient le but, la durée et l'activité de la Société: la modalité dans laquelle étaient faites les exploitations, la modalité de choisir les membres du conseil d'Administration et la modalité de répartition du bénéfice net. Après la première guerre mondiale toute l'industrie roumaine a subi des importantes transformations technique et technologique. Ces transformations ont conduit aux vrais bonds qualificatifs.

Même la Direction de la Société a été préoccupée de remplacer les anciens installations avec unes modernes et performantes qui faisaient croître les indicateurs de l'activité productive.

Entre 1920 et 1924 une série de problèmes sociaux a marqué l'évolution et le développement de la Société, la rémunération, le temps de travail, les conditions de travail et de vie.

---

⁷⁰ Ibidem, dos. nr. 11/1924, fila 1.